



TEOLLISUUDEN PALKANSAAJAT

1/2020
Katsaus

TYÖMARKKINA- NEUVOTTELUT 2019-2020

Suomen mallin sekä neuvottelu- ja
sovittelujärjestelmän tulevaisuus

Lasse Laatumen



OKT Lasse Laatuinen (s. 1950) toimi työmarkkinajuristina Etelärannan työnantajajärjestöissä 41 vuotta. Siitä ajasta hän hoiti lakiasiainjohtajan tehtävää yli 30 vuotta. EK:n työmarkkinajohtajana Laatuinen vastasi koko työmarkkinapolitiikasta vuosina 2012-2014. Tästä tehtävästä hän jäi eläkkeelle vuoden 2015 alusta. Vuoden 2014 suuri eläkeuudistus oli hänen viimeinen työmarkkinasopimuksensa.

Työuransa aikana Laatuinen on ollut useiden komiteoiden, toimikuntien ja työryhmien jäsen vastaten pääneuvottelijana työnantajien edunvalvonnasta. Laatuinen oli myös pitkäaikainen Eläketurvakeskuksen, työeläkeyhtiö Varman, Kansaneläkelaitoksen ja Tapaturmavakuutuslaitosten liiton hallitusten jäsen.

Laatuinen on kirjoittanut työmarkkinoista ja politiikasta kolumneja Aamulehteen, Iltalehteen, Itä-Hämeeseen ja Lapin Kansaan. Lasse Laatusen ja toimittaja Arto Niemisen kirja "Kolmikannan kulisseissa" (Art House) ilmestyi 2017. Kirja avaa työmarkkinaneuvottelujen taustoja ja henkilösuhteiden merkitystä sopimukseen pääsemisessä. Keväällä 2019 TP julkaisi Laatusen kirjoittaman analyysin "Sopimisen edistäminen työmarkkinoiden murroksessa".



TYÖMARKKINANEUVOTTELUT 2019-2020

Suomen mallin sekä neuvottelu- ja sovittelujärjestelmän tulevaisuus

Lasse Laatunen



Liittokierros on kasvatuksellinen hulina

- Nils Nilsson, SAK:n legendaarinen taloustutkimussihteeri 1961-1973

1. ALKUSANAT

Kirjoitin keväällä 2019 Teollisuuden Palkansaajat TP ry:n pyynnöstä analyysin ”Sopimisen edistäminen työmarkkinoiden murroksessa” 2/2019. Tämä kirjoitus on jatkoanalyysi työmarkkinoista. Syksyllä 2019 käynnistynyt ja yhä jatkuva neuvottelukierros antaa konkreettisia aineksia arvioida lisää työmarkkinoiden murrosta.

Totesin vuodentakaisessa raportissa, että liittokohtaisen sopimisen malli kaipaa selkeämpiä menettelytapoja. Lisäksi arvioin keskusjärjestöjen vallan heikentyvän työ- ja sosiaalilainsäädännön valmistelussa. Varoitin myös poliittisen kortin käytöstä työmarkkinapolitiikassa. Nyt kirjoittamani analyysi on näistä lähtökohdista enemmän kuin perusteltu.

Pyrkimykseni on ollut etsiä näkökohtia siihen, miksi neuvottelut ovat olleet vaikeat, mikä on Suomen mallin kohtalo, mikä on työmarkkinaosapuolten strategia, onko työmarkkinapolitiikka politisoitunut ja miksi valtakunnansovittelija on joutunut arvostelun kohteeksi.

Analyysille antaa perspektiiviä professori Niklas Jensen-Eriksenin ja tohtoreiden Maiju Wuokon, Henrik Talan, Elina Kuorelahden ja Aaro Saharin tuore historiantutkimus ”Loputtomat kihlajaiset. Yritykset ja kolmikantakorporatismi Suomessa 1940-2020”, Siltala: Helsinki, 2020. Tutkimus julkistettiin Tammikuun kihlauksen platinakihlauspäivänä (80v) 23.1.2020.

”
**Työajan pidennys sovittiin
kiky-ratkaisussa keskitetysti,
mutta syntyneestä riidasta
neuvotellaan hajautetusti.**

En puutu eri alojen yksittäisiin sopimuskysymyksiin, mutta käsittelen kuitenkin keskeiseksi riitakysymykseksi ja sopimisen esteeksi noussutta 24 tunnin palkatonta työajan pidennystä. Työajan pidennys sovittiin kiky-ratkaisussa keskitetysti, mutta syntyneestä riidasta neuvotellaan hajautetusti. Muut kysymykset eivät ole yksityissektorin neuvotteluissa osoittautuneet yhtä vaikeiksi.

Käsittelen myös marraskuussa 2019 tapahtunutta Postin työmarkkinaselkkausta, koska se havainnollistaa politiikan ja työmarkkinapolitiikan kietoutumisen toisiinsa ja on osa valtakunnansovittelijan asemasta virinnyttä keskustelua.

Vastaan analyysistäni yksin. Se perustuu työmarkkinakokemukseeni ja työmarkkinahistorian tuntemukseeni. Minua on turha sijoittaa mihinkään leiriin tai puolueeseen. Olen kirjoittanut raportin ammattimiehenä. Työurallani neuvotteleman sopimukset voi lukea asetus-kokoelmasta.

Kiitän Teollisuuden Palkansaajat TP ry:tä hyvästä yhteistyöstä ja käsikirjoituksen lukijoita tärkeistä huomioista. Käsikirjoituksen ovat lukeneet muun muassa puheenjohtajat Riku Aalto ja Petri Vanhala, ministeri Lauri Ihalainen ja valtiotieteen tohtori Merja Jutila Roon.

2. TAUSTAA 2019-2020 TYÖMARKKINAKIERROKSELLE

Neuvottelukierros 2020 on viidentoista vuoden työnantajapaineiden jatkumo. Paineiden voi nähdä juontuvan kauemmaksikin.

Elinkeinoelämän keskusliitto (EK) nosti vuonna 2005 keskusteluun, ettei keskitettyjä ratkaisuja enää tehdä. Tämän avauksen ensimmäinen koetinkivi oli 2007 liittokierros. EK:n uusi koordinoitu, mutta keskittämätön malli alkoi romuttua jo ennen kuin se oli otettu käyttöön.

Kokoomus lupasi keväällä 2007 vaalikampanjassaan ”Sari Sairaanhoidajalle” suuret palkan- korotukset. Vaalivoitto tuli, mutta kansantalous meni. Silloinen EK:n työmarkkinajohtaja Seppo Riski kuvasi neuvottelukierroksen ”lähteneen lapasesta” ja luonnehti lopputulosta ”Suomen kal- leimmaksi vaalivoitoksi”. Korkeimmat palkkaratkaisut tehtiin 10-15%:n tasolla.



”Sari Sairaanhoidajaan” liittyvä henkilögalleria on mielenkiintoinen. Seppo Riski on eläkkeellä. EK:n silloinen apulaisjohtaja Eeva-Liisa Inkeroinen jätti Teknologiateollisuuden työmarkkina-johtajan tehtävät kesällä 2018. Hän sopi kiky-tunnit teknologiateollisuudessa määrääkäsiksi.

Inkeroinen seuraajaksi Teknologiateollisuuteen palkattiin 2018 valtakunnansovittelija Minna Helle. Hän oli 2007 neuvottelukierroksella Tehyn edunvalvontajohtaja. Tehyn työtaistelukeino oli hoitajien joukkoirtisanoutumisuhka. Työnantajapuoli tarjosi Inkeroista Helteen paikalle valtakunnansovittelijaksi, mutta palkansaajapuoli tyrmäsi esityksen pyöröovi-ilmionä. Jyri Häkämies löysi sitten valtakunnansovittelijaksi kirkkoneuvos Vuokko Piekkalan.

Valtiovarainministeriksi kesällä 2007 noussut Jyrki Katainen on nyt pääministeri- ja komissaarivaiheiden jälkeen Sitran yliasiamies. Vaalien aikainen Kokoomuksen eduskuntaryhmän puheenjohtaja Jyri Häkämies on EK:n toimitusjohtaja ja eduskuntaryhmän silloinen sihteeri Ilkka Oksala EK:n työelämäjohtaja. Sari Sairaanhoidajasta tuli kansantaloudelle niin kallis, etteivät isät ole ilmoittautuneet.

Vuoden 2007 tapahtumilla ja henkilögallerialla on yhteydet 2020 työmarkkinapolitiikkaan. Uusissa rooleissa pelaavat nyt Helle, Häkämies ja Oksala. Neuvottelukierroksissakin on yhteisiä piirteitä.

EK:n hallitus päätti 2008 kielteisestä kannasta keskitettyihin ratkaisuihin ja 2015 tämä kanta päätettiin kirjata sopimuskieltona EK:n sääntöihin. Työnantajien uusi strategia ei ollut enää puheiden varassa.

3. KIKY-RATKAISU 2016

Vuoden 2007 ranttaliksi menneen liittokierroksen kansantaloudellisia vahinkoja paikattiin kolmella keskitetyllä ratkaisulla: 2011 raamiratkaisulla, 2013 työllisyys- ja kasvusopimuksella (tyka) ja 2016 kilpailukyky sopimuksella (kiky). Kiky poikkesi sikäli muista keskitetyistä, että siinä palkkataso sovittiin vientivetoisesti (Suomen malli) ja muut ehdot, mukaan lukien 24 tunnin työajan pidennys, keskitetysti.

Kikyn vientivetonen palkkalinja piti työnantajapuolen tiukan koordinoinnin ansiosta. Vaikka korotustaso oli käytännössä keskitetty, palkkamallit olivat toteutuksen osalta hajautettuja. Myös valtakunnansovittelija puolusti esityksissään päänavausta. Suomen malli lähti liikkeelle hyvin. Tiukka palkkakoordinaatio jätti kuitenkin paineita palvelualoille ja julkiselle sektorille.

Palkansaajat kokivat kiky-sopimuksen yhteiseksi uhrautumiseksi kilpailukykyyn parantamistalkoissa. Tällä tunteella on suuri psykologinen merkitys arvioitaessa kiky-tuntien kohtaloa 2020 ja työajasta puhjennutta riitaa. Se on yhtä painava näkökohta kuin työnantajien oletus pidennyksen pysyvyydestä. Yhdenvertaisuus on ollut aina ay-liikkeelle tärkeä periaate.

Kikyn synnyttäminen oli vaikean ja pitkällisen prosessin tulos. Julkisuudessa näytti välillä siltä, että EK harasi enemmän vastaan kuin palkansaajapuoli. Palkansaajilla oli vastenmielisyyttä Sipilän hallitusta kohtaan, kun taas työnantajien inho kohdistui keskitettyyn sopimiseen. Kiky kuitenkin syntyi elinkeinoministeri Olli Rehnin kättilöimänä ja sen vaikutus kilpailukyvyn paranemiseen on ollut selvä.

Itse asiassa työajan pidennystä merkittävämpi elementti kikyssä oli sosiaalivakuutusmaksujen huomattava siirtäminen työnantajilta palkansaajille. Se jäi pysyväksi. Tärkeä oli kilpailukyvyn kannalta tietenkin myös pidättyvä palkankorotuslinja.

”
**Irtisanottu
työehtosopimus on aina
kokonaisuudessaan
katkolla.**

Useimmat alat sijoittivat 24 tunnin työajanpidennyksen TES-määräyksiinsä. Työajanpidennys miellettiin pysyväksi. Teknologiateollisuus ja eräät pienemmät alat tekivät työajanpidennyksestä irtisanottavissa olevan erillispöytäkirjan. Juridisesti kirjaustavalla ei ole merkitystä. Myös irtisanottu työehtosopimus on aina kokonaisuudessaan katkolla. Kirjausero on psykologinen. Kikyn ulkopuolelle jäivät Auto- ja Kuljetusalan Työntekijäliitto (AKT), Rakennusliitto ja Elintarviketyöläisten liitto.

Teknologiateollisuuden työaikamalli (erillispöytäkirja) oli pakon sanelema. Ilman sitä kiky mukainen TES-ratkaisu olisi kaatunut Metallityöväen Liiton hallinnon käsittelyssä. Läpimeno oli nytkin täpärä. Teknologiateollisuuden irtautuminen kikystä olisi taas kaatanut koko sopimuksen. Työmarkkinat olisivat menneet sekaisin. Kilpailukyvyn parantamiselle olisi heitetty hyvästit. Suomen malli olisi haudattu jo ennen syntymistään.

Neuvottelukierroksella 2019-2020 Suomen malli natisee liitoksissaan. On epävarmaa, onko mallista enää Suomenkaan malliksi. EK:n tiukka koordinointi kiky-tuntien osalta on johtanut työtaisteluihin. Palkansaajajärjestöt ovat vastanneet yhtä tiukalla koordinoinnilla työajan pidennyksen poistamiseksi.

Neuvottelutoiminta kaipaa tuekseen parempia pelisääntöjä. Epäluottamuksen ja nokittelun tilalle on rakennettava luottamus. Onko EK:lla siihen halua tai sopimisen kykyä, jää myöhemmin nähtäväksi.

Arvioin myös sitä, miten kiky-riita olisi voitu välttää vai onko se työnantajien uuden strategian tarkoituksellinen ilmentymä. Ovatko tavoitteet laajempia, valtapoliittisia? Voi olla niinkin, että ilman kiky-tuntiriitaa työmarkkinatilanne olisi yhtä riitainen jostain muusta syystä.

”
**Neuvottelutoiminta kaipaa
tuekseen parempia
pelisääntöjä.**

4. TEOLLISUUSLIITON JA TEKNOLOGIATEOLLISUUDEN PÄÄNAVAUS TAMMIKUUSSA 2020

Viiden kuukauden neuvottelujen jälkeen ja alan oltua yli kaksi kuukautta sopimuksettomassa tilassa teknologiateollisuuteen saatiin työmarkkinoiden päänavausratkaisu 4.1.2020. Neuvottelutulos syntyi lopulta osapuolten keskinäisissä neuvotteluissa. Tätä vaihetta olivat edeltäneet Teollisuusliiton työtaistelu-uhka, toteutuneet rajatut lakot ja valtakunnansovittelijan kaksi hylättyä sovintoesitystä.

Neuvottelujen viimeiset viikot oli neuvoteltu vain palkankorotusten suuruudesta. Tekstikysymykset olivat kiky-tunteja lukuun ottamatta neuvoteltu alalle tyypillisesti järjestäytyneesti. Neuvottelujen alkukuukaudet Teknologiateollisuuden työmarkkinajohtaja Minna Helle esiintyi julkisuudessa työaikakysymyksessä uhmakkaasti: kiky-tuntien pitää säilyä tai palkankorotuksen pitää olla 1,4 %-yksikköä pienempi. Teollisuusliiton lakkouhan tultua julki Helle ilmoitti saman tien Teknologiateollisuuden luopuvan kiky-tunneista.

On vaikea ymmärtää, miksi kiky-tunneista piti rakentaa neuvotteluja pitkittänyt ja lakkouhkaan johtanut prosessi, vaikka Helle tiesi Inkeröisen sopineen ja liiton hallinnon hyväksyneen kiky-tunnit määräaikaikaisiksi. Mitä tällä uholla voitettiin?

Pitkittyneet neuvottelut vahvistivat koko ajan Teollisuusliiton neuvotteluasemaa. Sama vaikutus oli valtakunnansovittelijan kahdella kaatuneella sovintoesityksellä. Ulkopuolinen ei voinut välttää ajatukselta, että Teknologiateollisuus testasi sovintoesityksillä palkankorotustasoa, johon Teollisuusliitto olisi valmis. Sovittelijan esitykset olivat epärealistisia lopulta sovitun korotustasoon verrattuna.

Jo pelkkä epäily sovittelijan alistumisesta toisen osapuolen oheispelaajaksi voi olla sovittelijan arvovallalle kohtalokas. Valtakunnansovittelija on virkamies, jonka pitää olla korostetun huolellinen puolueettomuutensa vaalimisessa. Olkoon tullut virkaansa kumman puolen esityksestä tahansa.

Neuvottelutuloksen saavuttaminen lopulta myös palkoista osapuolten keskinäisissä neuvotteluissa kuvaa Teollisuusliiton ja Teknologiateollisuuden hyvää neuvottelukulttuuria. Vähästä ei provosoiduta.

Vaikka Teollisuusliiton neuvotteluasema oli lopulta todella vahva, se ei lähtenyt romuttamaan teknologiateollisuuden kustannuskilpailukykyä, vaan mitoitti palkankorotustason kipukynnyksen rajoille, muttei sen yli. Saman arvion esitti Suomen Pankin neuvonantaja Lauri Kajanoja Ylen A-studiossa 10.2.2020.

”
**Päänavaus oli vastuullista
työmarkkinapolitiikkaa ja hyvää
työllisyyspolitiikkaa**

Päänavaus oli vastuullista työmarkkinapolitiikkaa ja hyvää työllisyyspolitiikkaa. Päänavaus sopii yksityissektorille kansantaloudellisesti, mutta julkiselle sektorille taso on korkea. Siellä on kuitenkin kovimmat palkkاپaineet. Ongelmia voi olla edessä.

Teollisuuden työntekijä- ja toimihenkilösopimuksissa on noudatettu hyvin teknologiateollisuuden tasoa. Samoin on tapahtunut palvelualoista kaupassa ja kiinteistöalalla. Osa palvelualoista ja julkinen sektori jatkavat vielä neuvottelujaan.

Olennaista päänavauksen tasossa oli se, ettei Ruotsin ja Saksan palkkaratkaisuja ylitetty, vaikka eri maiden ratkaisujen vertailussa kannattaakin olla varovainen. Kilpailukyky on myös laajempi kysymys kuin vain kustannuskilpailukykyvertailu.

Keskuskauppakamarin pääekonomisti Mauri Kotamäki kirjoittaa järjestön julkaisussa ”Paras, huonoin, vai molempia? Suomi kansainvälisessä kilpailukykyvertailussa”: ”Kilpailukyky on instituutioiden, politiikan ja muiden tekijöiden joukko, joka määrittää yhteiskunnan tuottavuuden.”

Keskeinen kilpailukykyyn perusta on yhteiskunnan vakaus niin politiikassa kuin työmarkkinapolitiikassakin. Tätä vakauden vaatimusta menossa oleva neuvottelukierros ei täytä. Olennaista on selvittää rehellisesti, miksi pitkittyneisiin neuvotteluihin ja työtaistelukierteeseen ajaututtiin.

Teollisuuden työehtosopimusratkaisuisissa on luovuttu kiky-tunneista teknologiateollisuuden mallia seuraten. Samoin tapahtui kaupassa ja kiinteistöalalla. Tilalle on sovittu lisää käyntiaikaa ja joustavampia työaikamuotoja. Ne ovat järkeviä ratkaisuja. Miksi neuvottelut piti ajaa työtaisteluihin ennen korvaavien ratkaisujen löytymistä? Aikaa olisi kyllä ollut riittämiin niin keskusjärjestö- kuin liittotasollakin.

”
**Olennaista on selvittää rehellisesti,
miksi pitkittyneisiin neuvotteluihin
ja työtaistelukierteeseen
ajaututtiin.**

5. MUUT VIENTIALAT, ERITYISESTI METSÄTEOLLISUUS JA KEMIANTEOLLISUUS

Paperiteollisuudessa sopimus syntyi 11.2.2020 vasta 54. neuvottelukerran ja kahden viikon lakon jälkeen. Molemmilla osapuolilla oli kovat piipussa, sillä myös työnantajien työsulku uhkasi. Laiskuudesta neuvottelijoita ei voi syyttää. Viimeiset neuvottelut kestivät kerralla jopa kuusitoista tuntia.



Keskeinen riita paperiteollisuudessakin käytiin kiky-tunneista. Sopimuksessa ne poistuvat ja tilalle tulee käyntiajan lisäys 24 tunnilla juhannusseisokkia lyhentämällä. Viisas ratkaisu, mutta miksei se ollut tehtävissä jo ennen työtaisteluja? Neuvottelumäärät ja -ajat olisivat sen ainakin mahdollistaneet.

Palkankorotusten osalta paperiteollisuuden työehtosopimus noudattaa teknologiateollisuuden tasoa.

Neuvottelut jatkuvat (18.2.) mekaanisen metsäteollisuuden ja metsän toimihenkilösopimusten osalta lakkojen ryydittäminä. Riitana ovat kiky-tunnit ja niiden korvaamismallit.

Työministeri Tuula Haatainen siirsi valtakunnansovittelijan esityksestä kemianteollisuuden lakkouhkaa kahdella viikolla. Neuvotteluosapuolet Kemianteollisuus ja Teollisuusliitto käyttivät lisääjän hyväkseen ja sopivat alan työehtosopimuksesta keskenään 6.2.2020 jo ennen työmarkkinoilla kovasti odotettua paperiteollisuuden ratkaisua. Palkankorotukset noudattavat teknologiateollisuuden linjaa. Samoin kiky-tunnit poistuvat.

Kiky-tuntien tilalle sovittiin lisää käyntiaikaa ja joustavampia työaikajärjestelyjä. Kemianteollisuus näytti tekemisen mallia muille aloille. Kiky-tuntien poisto oli näpätys myös EK:n johdolle. Voidaan perustellusti puhua työmarkkinakerroksen toisesta päänavauksesta.

Suma on alkanut kemian ratkaisun jälkeen purkautua. Kemianteollisuuden työmarkkinajohtaja Minna Etu-Seppälä ja Teollisuusliiton sektorinjohtaja Toni Laiho ovat työmarkkinakerroksen hiljaisia sankareita.

Pyrin seuraavassa analysoimaan, mistä kohtuuttomaksi paisuneessa työmarkkinakriisissä on ollut kysymys. Yleislakon kaltainen tilanne näytti välillä jo valitettavan todennäköiseltä. Kemian ja paperiteollisuuden, ja miksei muidenkin jo sopineiden alojen, ratkaisut osoittavat, että kiky-tuntien tilalle on kehitettävissä korvaavia ratkaisuja, jos vain löytyy halua, neuvottelutaitoa ja vastuunkantokykyä. Oliko EK:n tiukka kiky-tuntikoordinointi este järkevien ulospääsytien ideoinnille?

6. ANALYYSI PÄÄNAVAUKSESTA JA SEN SEURAUKSISTA

Wuokon ym. kirjasta ”Loputtomat kihlajaiset” käy hyvin ilmi, miten yritysjohtajia on läpi vuosikymmenten harmittanut ay-liikkeen valta. Todellinen tai kuviteltu. Patruunat ovat kokeneet, että sopiminen on ay-liikkeen vallan pönkittämistä. Tämän hetken työnantajastrategia on näiden historian paineiden purkamista. Avoin talous ja kilpailukyvyyn varjeleminen eivät ole tämän päivän keksintöjä. Ne eivät riitä selitykseksi.

Näen sopimisen toisin. Neuvotteleminen ja sopiminen ovat ay-liikkeen vallan kontrollointia, työnantajien tavoitteiden läpiajamista rauhanomaisesti, työelämän kehittämistä yhteistyössä ja yhteiskuntarauhan ylläpitämistä. Tällä hetkellä kuitenkin ay-liikkeen nujertamislinja on työnantajissa voitolla periaatteella ”maksoi, mitä maksoi”. Selvimmin tätä ideologiaa on julkisuuteen julistanut hallituksen puheenjohtaja Björn Wahlroos.

Kiky-tunnit sopivat kilpailukykyargumentein höystettynä väännön välineeksi. Ei kai työmarkkinoita olisi ajettu tällaiseen sekasortoon, jos voittoon ei olisi uskottu. Kiky-tuntiriidalla luotiin kuvaa ay-liikkeestä epäluotettavana sopijakumppanina ja työtaistelut ovat ay-liikkeen vastuuttomuutta kilpailukyvystä ja työllisyydestä.

Sekasortoisilla työmarkkinoilla pilataan lopullisesti demarivetoisen hallituksen työllisyystavoite. Tätäkö tässä tavoitellaan? Strategia on kuin suoraan Björn Wahlroosin uusimmasta kirjasta ”Kuinkas tässä näin kävi”. Wahlroosin paras esimerkki ay-liikkeen vallasta tosin koski Kuvanveistäjäliittoa. Se tuskin on avainaloja.

Jos kiky-tunneissa olisi toimittu järkevästi, EK ja palkansaajakeskusjärjestöt olisivat kokoon-tuneet - kiky-tuntien paljastuttua teknologiateollisuudessa määräaikaiksi - neuvottelemaan ratkaisumallit asian järjestäytyneeksi hoitamiseksi muussa työmarkkinakentässä. Sillä olisi vältetty muiden alojen tunne siitä, että ne ovat tulleet petetyiksi. Työmarkkinaneuvottelut olisivat nyt kokonaan eri asennossa. Suomen malli olisi vahvistunut. Työrauha vallitsisi. Näin aikaisemmin toimittiin. Itse sovitut asiat myös itse selvitettiin. Vastuu kannettiin loppuun asti. Ikäväkin vastuu.

Kiky-tuntien sopimista muuttuneessa tilanteessa ehdotti viime kesänä SAK:n puheenjohtaja Jarkko Eloranta. Hän uudisti ehdotuksensa vielä alkusyksystä. Samaa esitti pääministeri Antti Rinne. Ehdotus kaikui EK:ssa kuuroille korville. Neuvottelemisen sijaan elinkeinoelämän järjestöt panostivat Twitter-uhoon. Elorannan ojentamaan käteen olisi kannattanut tarttua. Isot vahingot olisi vältetty.

”
**Luottamus on helppo hävittää,
mutta vaikea palauttaa.**

Paikallisesta sopimisesta ja Suomen mallista puhutaan EK:n puolelta yhä vähemmän. Puheiden kärki on kääntynyt ay-liikkeen valtaan. Ay-liike kelpasi kiky-ratkaisuun kilpailukyvyn nostajaksi, mutta nyt sen tasavertaisen kohtelun vaatimusta ei haluttu ilman työtaistelu-uhkia ymmärtää lainkaan. Suomen malli pelastettiin, mutta sen teki teknologian-, kemian- ja paperiteollisuus. Vahinkoja paikkaillaan pitkään.

Mitä elinkeinoelämä kuvittelee ay-liikkeen vastaavan, kun seuraavan kerran tarvitaan sen tukea esimerkiksi lamatalkoisiin, eläkeiän nostoon tms. sosiaalipolitiikan sopeutukseen tai peräti EU-jäsenyyden kaltaisen suuren kansallisen intressin ajamiseen. Maailma on myllerryksessä. Kansalliselle yhtenäisyydelle voi tulla äkistikin kysyntää. Luottamus on helppo hävittää, mutta vaikea palauttaa. Kosintaan voi vastauksena tulla kihlojen sijaan märestä rätistä naamalle.

7. CASE POSTI

Postin työriita marraskuussa 2019 oli oireellinen ajatellen 2020 neuvottelukierrosta. Palvelu-alojen työnantajat (Palta) ja Posti ja logistiikka-alan unionin (PAU) välinen työriita Postin pääsopimuksesta oli valtakunnansovittelijan soviteltavana. Postin tytäryhtiön Postipalvelut Oy:n 700 pakettilajittelijaa olivat myös lakossa, koska heidät oli syksyllä siirretty Medialiiton ja Teollisuusliiton välisen työehtosopimuksen piiriin.

Palta oli julkisesti ilmoittanut, ettei se neuvottele 700 pakettilajittelijasta, koska Postipalvelut Oy on Medialiiton jäsen. Samoin valtakunnansovittelija oli ilmoittanut julkisuuteen, ettei se sovitele 700 pakettilajittelijan lakkoa, koska he kuuluvat Medialiiton voimassaolevan työehtosopimuksen piiriin.

PAU vaati jäsenilleen eli 700 pakettilajittelijalle edelleen Postin pääsopimuksen mukaisia työehtoja. PAU:n vaatimusta tuki työtaisteluin kuljetusketju AKT, SMU, IAU, RAU ja JHL raideammattilaiset. Pääkaupunkiseudun työmatkaliikenne, lentoliikenne ja merenkulku olivat vaarassa. Samoin oli ennakoitavissa AKT:n taholta satamien pysäyttäminen. Eduskunnan kyselytunnilla käytiin poliittista ilotuli-tusta siitä, kuka oli sanonut mitä, missä, milloin ja kenelle Postin ja omistajaohjauksen välisissä keskusteluissa.

Maa oli pysähtymässä tukilakkoihin. Osapuolet ja valtakunnansovittelija levittelivät käsiään. Postin pääriidankin sovittelu oli pysähdyksissä. Tässä vaiheessa pääministeri Antti Rinne teki sen, mitä pääministerin pitää tehdä yhteiskunnan uhatessa menettää toimivuutensa. Ulkopuoliset selvityshenkilöt alkoivat ratkoa 700 pakettilajittelijan riitaa tukilakkojen lopettamiseksi. Pääministeri Rinne toimi oikein ja vastuullisesti.

Selvityshenkilöiden asettamisella nostettiin osapuolten paineet sellaisiksi, että työrauha palaisi varmasti. Se palautuikin ennen satamien pysähtymistä.

Selvityshenkilöiden asettaminen sai aikaan pettymyksen raivon niin työnantajaleirissä kuin Kokoomuksessakin. Se ilmeni muun muassa julkisuuteen tunteella singotuista lausunnoista. Tämän reaktion jatke oli Medialiiton hylkäävä vastaus selvityshenkilöiden esitykseen.

Eduskunnassa Kokoomus kävi pääministerin kimppuun syyttäen, että hän on tehnyt hallituksesta ja poliitikoista osapuolen työmarkkinakysymyksiin. Sari Sairaanhoitaja oli Kokoomukselta jo unohtunut.

Kokoomuksen eduskuntaryhmän puheenjohtajana toimii Kai Mykkänen ja Keskustan Katri Kulmunin erityisavustajana Kari Jääskeläinen. Molemmat olivat keskeisissä rooleissa pääministerin kaatamisessa. Molemmat ovat Jyri Häkämiehen entisiä alaisia EK:sta.

Valtakunnansovittelija Piekkala lausui 20.12.2019 Etelä-Suomen Sanomille: Selvitysryhmä hämmensi. ”Ei ollut selvää, mikä tämä kvartetin rooli oli.”

Selvityshenkilöt olivat heti työnsä alussa selvittäneet toimeksiantonsa valtakunnansovittelijalle: selvityshenkilöt käsittelevät vain 700 pakettilajittelijaa. Siis sitä lakkoa, josta Piekkala oli sanonut, että se ei kuulu hänelle. Samoin sovittelijalle kerrottiin selvitysmandaatti. Mikään ei ollut epäselvää.

Selvityshenkilöiden asema oli täysin yksiselitteinen. He eivät olleet mikään sovittelulautakunta, johon EK olisi voinut valita edustajan. EK:lla ei ollut muutakaan legitimiä puhevaltaa selvityshenkilöiden asettamisessa.

Selvityshenkilöt eivät olleet valtakunnansovittelijan avustajia, saati korvaajia. He olivat Postin, Postipalvelut Oy:n ja PAU:n avustajia heidän hyväksynnällään TRiitaL:n 15§:n mukaisesti. Selvityshenkilöt pitäytyivät tarkasti roolissaan ainoana tavoitteenaan palauttaa yhteiskuntaan työrauha.

Olen ottanut case Postin tähän sen vuoksi, että näin itse siinä läheltä, miten työnantaja-järjestöille politiikka (oppositio - pääministeri) oli työmarkkinapolitiikkaa tärkeämpää (tukilakkojen lopettaminen).

Pääministeri pitää vaihtaa vaaleissa tai eduskunnan epäluottamuslauseella eikä arvottomalla näytelmällä.

8. NEUVOTTELU- JA SOVITTELUJÄRJESTELMÄ KAIPAA UUDISTAMISTA

Sovittelijan puolueettomuudesta on pidettävä kiinni.

Palkansaajajärjestöistä on kuulunut kritiikkiä valtakunnansovittelija Vuokko Piekkalan puolueellisuudesta. Työnantajaleiri on vastaavasti kiirehtinyt puolustamaan Piekkalaa sellaisella vimalla, että vanhassa juristissa herää epäily vähintäänkin indisionäytöstä syytösten suhteen. Jos epäluottamus on toisen osapuolen piirissä laajaa, on turha ryhtyä sen objektiivisuudesta kärkeä käymään. Luottamus on tunnekysymys. Luottamusta joko on tai ei ole.

Instituutiot pilataan sisältäpäin.

EK:n toimitusjohtaja Jyri Häkämies syytti mm. tv-uutisissa 18.1.2020 Piekkalan arvostelijoita instituution pilaamisesta. Mitään instituutiota ei voi pilata ulkoapäin. Jokaisen valtakunnansovittelijan on itse ansaittava luottamuksensa.

Eri alojen kiky-tuntiriitojen tultua sovitteluun valtakunnansovittelija Piekkala ilmoitti Kauppalehdessä 16.1.2020: ”Minä en kiky-tuntien poistamista itse lähde esittämään tessien sisältä.” Aikaisemmat valtakunnansovittelijat Juhani Salonius ja Esa Lonka kommentoivat Piekkalaa Helsingin Sanomissa 18.1.2020: Aiempi kokemus on osoittanut, että sisältöasioiden kommentoiminen etukäteen tyypillisesti vaikeuttaa sovitteluprosessia.

Saloniuksen ja Lonkan haastattelun jälkeen ääni valtakunnansovittelijan kellossa on muuttunut. Kemianteollisuuden ratkaisun synnyttyä Teollisuusliiton puheenjohtaja Riku Aalto antoi jopa julkisen kiitoksen valtakunnansovittelijan työlle. Tilanne on rauhoittunut. Hyvä niin.

Mikä on näiden instituutioiden tila?

Valtakunnansovittelijan tapaan suomalainen neuvottelujärjestelmä on instituutio. Samoin ovat Eteläranta (EK) ja Hakaniemi (SAK), Mikonkatu (STTK) ja Itä-Pasila (Akava). Myös nämä instituutiot voivat mennä pilalle sisäisin toimin, esimerkiksi osaamattomuudella, neuvottelutaidottomuudella, politikoinnilla, epärehellisellä tiedottamisella ja niin edelleen. Neuvottelukierros 2020 on näidenkin instituutioiden testi.

Uudistustyö käyntiin neuvottelu-, sovittelu- ja työrauhajärjestelmistä.

Keskusjärjestöjohtajista ainakin SAK:n puheenjohtaja Jarkko Eloranta ja STTK:n puheenjohtaja Antti Palola ovat esittäneet sovittelujärjestelmän uudistamista. Tällä neuvottelukierroksella yhden sovittelijan järjestelmä on osoittautunut haavoittuvaksi.

”
**Sovittelu on epäonnistuneiden
neuvottelujen paikkausyritys.**

Pidän sovittelujärjestelmän uudistamista hyvin perusteltuna. Useamman sovittelijan ja sovittelijaryhmän käyttö monipuolistaisi sovitteluosaamista, lisäisi sovittelutoimen uskottavuutta ja eliminoisi väärän henkilövalinnan vaikutuksen. Sen sijaan vierastan suuren toimiston luomista ja sopimuskauden aikana peukaloi-taan pyöritteleviä virkamiessovittelijoita. Sovittelijat voidaan kutsua töihin, silloin kun sovitteltavaa on. Muun ajan he voivat hoitaa muita hommia. Tehdä tuottavaa työtä.

Sovittelujärjestelmä pitää kuitenkin nähdä osana neuvottelujärjestelmää. Sovittelu on epäonnistuneiden neuvottelujen paikkausyritys. Meneillään oleva neuvottelukierros osoittaa, että korjaamista ei vaadi ainoastaan sovittelujärjestelmä, vaan koko neuvottelujärjestelmä ja sen osana työrauhajärjestelmä. Juhani Salonius sanoi MTV:n Uutisaamussa 10.2.2020, että Suomen järjestelmä on luotu suljettuun talouteen ja neuvottelujärjestelmää koskeva lainsäädäntö on vanhentunut.

Salonius tosin unohti, että neuvottelut ovat aina erilaisten intressien yhteensovittamista ja neuvottelijoiden osaaminen on tärkeämpää kuin lainsäädännön ajanmukaisuus. Modernikaan lainsäädäntö ei estä huonojen neuvottelijoiden virheitä. Näin on niin avoimessa kuin suljetussakin taloudessa.

Suomen neuvottelujärjestelmällä on kiistattomat näyttönsä. Esimerkkinä voi mainita 2014/2017 suuren eläkeuudistuksen ja verrata tilannetta vaikkapa Ranskaan sen yrittäessä vastaavaa uudistusta. Myös kiky oli kansantaloudellisesti hyvä. Sen laiminlyöty jälkihoito (kiky-tunnit) sen sijaan ansaitsee kritiikin.

”
**Neuvottelukierroksen jälkeen
pitää tarttua
ennakkoluulottomasti
neuvottelu- ja työrauha-
järjestelmän uudistamiseen.**

Saloniuksen sanojen saattamana keskusjärjestöjen ja keskeisten liittojen pitää neuvottelukierroksen jälkeen tarttua ennakkoluulottomasti neuvottelu- ja työrauhajärjestelmän uudistamiseen. Nokittelun sijaan on rakennettava luottamus. Liittojen neuvottelut pitää ulottaa myös sopimuskaudelle. Kaikkea uudistamistarvetta ei pidä padota neuvottelukierrokselle.

Uusi strategia on vienyt puhevallan.

Keskusjärjestöjen valta on murentunut myös lainsäädännön valmistelussa. EK:n työelämäjohtaja Ilkka Oksala kritisoi hallituksen perhevapaalinjausta Ylen tv-uutisissa 11.2.2020. Oksalan mukaan järjestöt sivuutettiin täysin.

Ennustan, että samoin tulee käymään kohtapuolin työnsä aloittavassa sosiaaliturvan uudistamiskomiteassa. Työnantajille jää luu käteen. Poliitikoilla on työnantajille varattuna vain maksumiehen rooli.

Perhevapaalinjauksessa kävi juuri EK:n uuden strategian mukaisesti. Ay-liikkeen kanssa neuvotellaan vain valikoidusti. Ensisijaisesti asiat hoidetaan politiikan kautta. Kun hallituksen pohja vaihtuu, on edessä ikäviä yllätyksiä. Jos sopimuksia ei synny, ei ole uskottavuutta. Työmarkkinapolitiikassa ja politiikassa saa sitä, mitä tilaa.



Keskusjärjestöillä pitää olla valmius luoda edellytykset onnistuneille liittoneuvotteluille. Jos työmarkkinoita uhkaa nyt koetun kaltainen yhden asian ongelma (kiky-tunnit), on keskusjärjestöjen tehtävä raivata tällaiset ongelmat pois liittoneuvottelujen tieltä.

Keskusjärjestöjä voidaan sovittelijan tai osapuolten pyynnöstä hyödyntää myös varsinaisessa sovittelussa sopimusten aikaansaamiseksi. Samoin työriidan osapuolet voivat käyttää TRiitaL:n 15§:n mukaisesti ulkopuolisia selvityshenkilöitä ongelmiansa ratkaisemisessa.

Keinoja ja malleja kyllä löytyy työmarkkinaneuvottelujen järjestäytyneeksi hoitamiseksi, jos luovutaan puritaanisesta kiellosta keskusjärjestöjen neuvottelumandaatin osalta ja toimitaan pragmaattisesti. Liitoilla on sopimusautonomia. Sitä ei kukaan ole viemässä.

LOPPULAUSE

Nyt vireillä olevan kaltaisessa neuvottelukierroksessa ei ole mitään järkeä, olkoot strategiat mitkä tahansa.



TEOLLISUUDEN PALKANSAAJAT

Teollisuuden palkansaajat TP ry on jäsenliittojensa yhteistyö- ja vaikuttamisjärjestö. TP:ssä on 14 ammattiliittoa kaikista kolmesta palkansaajien keskusjärjestöstä. TP:n liittojen edustamilla aloilla työskentelee noin 400 000 palkansaajaa.

EDISTYS ON TP:N JULKAISUSARJA

Sarjan aiempia julkaisuja:

TEKNOLOGINEN KEHITYS JA KATOAVA KESKILUOKKA:
Mihin työntekijät päätyvät? (Raportti 3, 2020)

VAIKUTUSARVIOINNITUSAKSI PÄÄTÖKSENTEKOA. Miten varmistamme politiikassa, että teemme oikeita asioita (Raportti 2, 2019)

Lasse Laatumen: SOPIMISEN EDISTÄMINEN TYÖMARKKINOIDEN MURROKSESSA (Analyysi, 2/2019).

KOHTI VAHVEMPAA OSALLISUUTTA: Miten hallintoedustuslaki toimii työpaikoilla käytännössä (Analyysi 1/ 2019).

KOULUTUKSEN DIGILOIKKA. Miten onnistumme suomalaisten osaamisen päivittämisessä (Raportti 1, 2018).

Julkaisut ovat luettavissa TP:n Edistys-sivuilla osoitteessa:

www.tpry.fi/edistys